

Met deze stapstenen nemen wij verantwoordelijkheid voor een
KLIMAATBESTENDIG KOEL TILBURG

Wij ondersteunen de volgende stapstenen

- Wij verbinden ‘klimaatadaptief denken en doen’ met het DNA van onze organisatie en wij verweven klimaatadaptatie in ons werk en projecten.
- Wij zijn een ambassadeur van klimaatadaptatie en dragen dit uit naar onze omgeving.
- Wij streven ernaar dat onze medewerkers klimaatbewust zijn en handelen daarnaar.
- Onze organisatie en onze projecten dragen bij aan een klimaatbestendiger en gezonder Tilburg in 2050 en we hebben een plan hoe we hiernaartoe werken.
- Wij snappen dat het klimaat continu verandert en wij passen onze werkprocessen, projecten en dienstverlening daarop aan.
- Wij werken daar waar mogelijk samen met duurzame organisaties die klimaatadaptief handelen.
- Onze stappen richting klimaatbestendigheid passen bij onze organisatie; we maken onze eigen keuzes, bepalen ons eigen tempo en proberen onszelf voortdurend te verbeteren.
- Wij omarmen de zes doelstellingen in de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Koel Tilburg en willen hier een bijdrage aan leveren.
- Wij omarmen de beleidsregels uit de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Koel Tilburg en willen hier een bijdrage aan leveren.

*“De natuur is onze
bondgenoot bij het
opvangen van de gevolgen
van klimaatopwarming.”*

Misha Mouwen

adjunct-directeur Brabantse Milieufederatie

De natuur is onze bondgenoot bij het opvangen van de gevolgen van klimaatopwarming. Als Brabantse Milieufederatie stimuleren we daarom Brabanders om zelf aan de slag te gaan met het planten van meer groen in de tuin of met het aanleggen van voedselbossen.

Daarnaast dagen we gemeenten, provincie en waterschappen uit om de meest klimaatbestendige regio van Nederland te worden.

De BMF overkoepelt ruim 100 (vrijwilligers)organisaties op het gebied van natuur, milieu en landschap in Brabant.

“Met wat kleine stapjes extra en een paar andere keuzes maak je het verschil!”

Nicole van Hoof

programmamanager
Een Gezond Leisureklimaat

Het programma Een Gezond Leisureklimaat helpt recreatie- en horecaondernemers met het klimaatproof maken van hun bedrijf. Dit doen ze door hen te inspireren met mooie voorbeelden, door de prijsvraag Hoos & Hitte Contest te organiseren, door masterclasses te verzorgen en te helpen met kennis en contacten uit het netwerk.

Het gaat niet alleen om grote investeringen. Het zijn de kleine stapjes extra. Bijvoorbeeld bij een verbouwing die tóch al speelt. Een paar andere keuzes maken het verschil.

A woman with curly brown hair and blue eyes, wearing a dark green sweater, is smiling in the foreground. In the background, two people wearing white protective suits and hoods are working with several green beehives on a wooden structure. The setting appears to be an outdoor apiary with a wooden frame and a corrugated metal wall.

“Bij alles wat we doen, houden we de natuur in gedachte.”

In de achtertuin van elho in Tilburg vliegen twee miljoen bijen rond. Niet dat de bijen bloempotten kunnen maken, maar we beseffen hoe belangrijk ze zijn voor de natuur en dus ook voor ons.

Het is onze missie om de natuur in het dagelijks leven van mensen te brengen. Dit doen we door mooie designpotten en slimme oplossingen te maken van gerecycled plastic. Neem nu de elho regentonnen.

Een praktische en duurzame oplossing voor gezonde planten en een koele woonomgeving, hoe mooi is dat!

Patty Willems

pr manager elho

“Wij werken samen met bewoners en organisaties aan het gezonder maken van onze leefomgeving.”

GGD Hart voor Brabant werkt samen met bewoners en organisaties aan het gezonder maken van onze leefomgeving zowel binnen als buiten.
Kraanwater drinken wordt normaal. Kinderen leren op kinderopvang en scholen over groenten verbouwen in hun eigen moestuin.

Met Platform Speelnatuur Tilburg werken we aan gezonde en veilige natuurspeelplekken bij scholen en in de wijk. We stimuleren een groene omgeving om het hoofd koel te blijven houden op hete dagen.
Samen, voor een gezonde toekomst!

Hanneke Duijkers

Anita Vermeer en Inge van den Broek
GGD Hart voor Brabant

*“Vergroenen in Tilburg Noord
is eenvoudig, gezellig en
goedkoop. En iedereen kan
meedoen!”*

Wijkteuinvrouw Susan maakt samen met de bewoners tuinen en de openbare ruimte groener, blauwer en fleuriger. Afhankelijk van de werkzaamheden betreft ze ook andere organisaties bij haar acties.

In de Wijk-Groenkwekerij leert iedereen van jong tot oud over tuinieren en kweken. Zo zorgen we samen voor meer groen in de wijk en verbouwen we zelfs eigen voedsel.

Susan van den **Nieuwelaar**
Wijkteuinvrouw ContourdeTwern

WonenBreburg is partner
in het project Tilburg Noord
Groen Gezond Gezellig: het
vergroenen van voortuinen
doen we samen!

Wijktuinvrouw Susan helpt
een aantal huurders met
het kiezen, aanleggen en
verzorgen van het groen.
En maakt het tegelijk
gezellig voor jong en oud om
mee te doen.

Afhankelijk van de
werkzaamheden worden ook
andere organisaties
betrokken.

WonenBreburg biedt een
bijdrage voor de aanschaf van
het groen.

Perry van Happen

Programmamanager Duurzaamheid
WonenBreburg

*“Het vergroenen van
voortuinen doen we
samen.”*

GROEN KLIMAATPLEIN

“Met het klimaatplein maken wij ons als Groenrijk nog sterker voor natuur en milieu.”

GROEN OP JE DAK!
Waarom een groen dak?
MINDER GRIJS, MEER GROEN
Waarom kiezen voor een groen dak?
Interpolis-Glasheider

MEREL
Populatie 650.000 - 1

Ja, siergrassen zijn be...
teg... alle we...

EXTREME HOE HOUD VOETEN
TEGELS ERUIT

DE IDEALE TUIN IS
1/3 VERHARD EN
2/3 ONVERHARD/GROEN.

VERKOELING

DIE...
NTE...
GEVELTUNTJE

Inwoners van Tilburg kunnen op het klimaatplein alles vinden voor het klimaatadaptief inrichten van hun tuin. Zelf vangen wij al jaren de regen op die op ons dak valt. Hiermee geven we de planten in onze winkel water. Sinds juni 2020 zijn onze zonnepanelen operationeel. Ook zijn we in 2020 gestart met de inzameling van potten en plantentrays zodat ze worden gerecycled tot nieuwe. Zo dragen wij bij aan een duurzamere wereld en aan Koel Tilburg.

Wim van de Noort
Groenrijk Tilburg

Wat de...
GroenRijk
Tuincentrum en hoveniersbedrijf
www.groenrijktilburg.nl

*“Door te verbeteren,
verslimmen en verduurzamen,
maken we een gezonde
leefomgeving voor mens
en natuur!”*

Hans Diender

Senior Adviseur Water
Heijmans

Wij bouwen klimaatbestendig met ruimte voor water en groen. Dit doen we door projecten integraal te benaderen en onze techniek continu te verbeteren.

Zo zorgen we ervoor dat het water ‘gewoon’ door ons klimaatbestendige asfalt naar de bodem zakt. Of we ontwerpen een verdiepte, groene speeltuin zodat deze bij hevige regen een natuurlijke waterbuffer vormt.

**Wij leiden jongeren -met de mbo-
opleiding Stad en mens- op tot Adviseurs
Duurzame Leefomgeving.**

**Onze studenten leveren nu en in de
toekomst een actieve bijdrage aan
initiatieven rondom klimaatadaptatie
in de stad. Door middel van projecten,
stages en de banen van de toekomst.**

Zo dragen wij bij aan Koel Tilburg!

Leonie Heijkants

Vestigingsdirecteur
Helicon MBO Tilburg

*"De toekomst van
de wereld, zit vandaag
bij ons in de klas!"*

“Bij Interpolis willen we via verduurzaming schade voorkomen en tegelijk maatschappelijk bijdragen.”

Chantal Vergouw
directievoorzitter Interpolis

Dat doen we bijvoorbeeld door particulieren en bedrijven te stimuleren om hun platte daken te vergroenen. Die groene daken verkoelen gebouwen in de zomer, houden regen vast bij extreme neerslag en dragen bij aan de biodiversiteit.

Bovendien gaat een groen dak langer mee dan een normaal plat dak.

Deze oplossing brengen we onder meer via Klimaatpleinen in tuincentra onder de aandacht.

“Klimaatadaptatie is verbinden. Alleen samen kunnen we deze uitdaging aan!”

We willen dat Tilburg ook in de toekomst een fijne plek is om te wonen.

Wij voelen de urgentie en zoeken naar oplossingen voor het heter, natter én droger worden van de stad en de natuur.

Als gemeente geven we het goede voorbeeld met onze projecten in de openbare ruimte. En we nodigen partijen in de stad uit om ook een steentje bij te dragen.

Ik ben blij om te zien dat zoveel partijen op deze uitnodiging zijn ingegaan en een bijdrage leveren aan de doelstellingen van de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Koel Tilburg.

We hebben met elkaar een beweging in gang gezet en deze is niet meer te stoppen.

Mario Jacobs
wethouder gemeente Tilburg

A man with glasses and a beard, wearing a green polo shirt with 'TUINCENTRUM van Natuurlijk TILBURG' on it, is smiling and holding a large plant with variegated leaves. He is standing in a greenhouse-like environment. In the background, there is a large blue sign that says 'GROEN KLIMAATPLEIN'. There are also various plants, a table with informational materials, and a yellow chair.

“Inwoners kunnen zelf bijdragen, maar weten vaak niet hoe!”

Het Groene Klimaatplein informeert mensen hoe ze met hun tuin bij kunnen dragen aan een gezonde leefomgeving voor mens en dier.

De helft van de buitenruimte in steden bestaat uit tuinen. Wanneer die tuinen teveel bestraat zijn, ontstaan er problemen zoals wateroverlast en hittestress.

Wij vinden het belangrijk om mensen te helpen en onze kennis over dit thema over te dragen.

Ons Groen Klimaatplein maakt deze onderwerpen in de winkel duidelijk zichtbaar en helpt zo bij de bewustwording.

Thomas Wijten

Bedrijfsleider

Tuincentrum Natuurlijk Tilburg

“Als iedereen een steentje bijdraagt, komen we heel ver!”

Natuurmuseum Brabant draagt actief bij aan bewustwording over klimaatadaptatie door onze bezoekers wegwijs te maken in de wereld van de natuur en handelingsperspectief te bieden voor in hun dagelijkse leven.

Als iedereen een steentje bijdraagt, komen we heel ver, niet alleen voor de mens, maar ook voor alle dieren en planten waarmee we onze planeet delen.

We passen ons ook aan als bedrijf. Van de kelder tot op het dak, grijpen we in om onze instelling duurzamer te maken.

Karina Roovers

Manager Marketing en Communicatie
Natuurmuseum Brabant

jaarlijkse Open Tuinen route

1000 geplaatste regentonnen: dat is 23380 m3 dat jaarlijks NIET het riool in gaat

“Samen zetten we stappen naar een toekomstbestendiger, groener én mooier Tilburg!”

Sinds 2013 ontwikkelt stichting Op Groene Voet vergroeningsprojecten en acties waaraan iedereen mee kan doen, zoals 't Schonste Strótje van Tilburg', de geveltuintjes, 1000 Blauwe Tuinen, plantjes- en klimaatmarkten, Tilburg aan de Ton, Naarbuiten013 en de verkiezing voor de 10 Tofste Tuintjes van Tilburg.

Daarbij helpen we initiatieven van anderen en wordt er 'op groene voet' samengewerkt met andere enthousiaste partijen in de stad.

Janneke de Vries
Stichting Op Groene Voet

“De Rabobank wil duurzaam wonen bereikbaar maken voor iedereen.”

Carlijn Horrevorts

financieel adviseur Rabobank Tilburg

Wij hebben steeds meer erkend adviseurs Duurzaam Wonen bij onze bank. Zij geven je advies en tools waarmee je direct aan de slag kunt. En we verbreden ons aanbod aan financieringsoplossingen, zoals het Rabo Groendepot, duurzaamheidskorting en de gratis HomeQgo HuisScan.

Rabobank helpt je je duurzame woonkansen te benutten!

Steeds meer Tilburgse
schoolpleinen worden groen en
klimaatbestendig.

Kinderen vinden het fijn om op
een groen schoolplein te
spelen.

Een groen schoolplein is
koeler vanwege de schaduw
door bomen en planten.

Leuker om te spelen
en uitdagender.

Er zitten insecten, vogels en
soms zelfs eekhoorns.

In de wadi's kunnen
waterspelletjes en testjes
worden gedaan.

Het is fantastisch om buiten les
te krijgen!

Tineke Vermeer
Trajectbegeleider NME

*“Tilburgse schoolpleinen
kleuren groen!”*

“Klimaatadaptatie is een erg belangrijk onderwerp dat veel aandacht heeft van Waterschap Brabantse Delta.”

Hier krijgen blauwborstjes weer de ruimte.

Op deze plek aan de Langendijk werken we samen met de gemeente Tilburg aan een ecologische verbinding en het herstel van de beek.

Voor mij als bestuurder van het waterschap is het erg belangrijk dat we samen proberen invulling te geven aan de opgave klimaatadaptatie en hiermee ook aan een koeler en beleefbaar Tilburg.

Kees de Jong
Dagelijks Bestuur
Waterschap Brabantse Delta

*“Wij willen van
bewustwording naar
actie met maatregelen
die impact hebben,
dus snel doorpakken!”*

Dit is Natte Natuurparel De Brand.

**Door het omleiden van het
gezuiverde afvalwater van de
RWZI Tilburg om De Brand heen
en het afdammen en deels
dempen van watergangen in het
centrum van De Brand zorgen we
ervoor dat hier de
grondwaterstanden stijgen.**

**De voeding van De Brand met dit
schone grondwater helpt bij het
herstel van de natte
natuurwaarden in De Brand.**

**Hierdoor verbeteren de
mogelijkheden voor beschermd
planten- en diersoorten zoals
bijvoorbeeld de boomkikker.**

Vincent Lokin

Dagelijks Bestuur

Waterschap De Dommel

*“Een bruisend stadspark,
prachtig groen, blauw
en bio divers!”*

Een bruisend stadspark, prachtig groen, blauw en biodivers.
Waar rust en reuring is, waar je vrij kunt ademen.

Het park ontwikkelt zich geleidelijk aan verder, stapje voor stapje, samen met veel partners. Elke dag zetten vrijwilligers zich in om het Spoorpark schoon, heel, groen en veilig te houden.

Spoorpark Tilburg

betrokken burgers,
vrijwilligers met een groen hart,
vertegenwoordigers van IVN,
Levend Water Lucy en
Parkmanager Sophie

*“We brengen samen
Tilburg in kaart.”*

Hoe warm is het in jouw straat?

Meet je Stad is een burgeronderzoek
naar klimaatverandering.

Met zelfgebouwde meetstations
meten we temperatuur en
luchtvochtigheid in eigen achtertuin
of balkon.

Zo brengen we samen
Tilburg in kaart.

Op de hoogte blijven? Meld je aan
de mailinglist via
futurelab@bibliotheekmb.nl

*“We willen mensen
informereren, inspireren
en activeren!”*

**De Monitor van de Stad is een programmaliijn binnen het
Futurelab in de Lochal.**

**We experimenteren met het ontsluiten van (lokale) data om
mensen bewust te maken van problematiek die raakt aan de
duurzaamheidsdoelen 11 (*duurzame steden en gemeenschappen*)
en 13 (*klimaatactie*) van de Verenigde Naties.**

**We willen mensen informeren, inspireren en
activeren, zodat ze zelf hun steentje bij kunnen dragen aan
een klimaatbestendige wereld.**

**Miriam van den Beemt
Simone van Rees
Pieterneel Thijssen**

Bibliotheek Midden-Brabant

*“Wij doen, daar waar
het kan, graag
nog een onsje meer!”*

Onze ontwikkeling Fabriekskwartier in de Piushaven dient een voorbeeld te zijn voor toekomstige Tilburgse ontwikkelingen.

Wij volgen hierbij de Stapstenen voor een Klimaatbestendig Tilburg en doen, daar waar het kan, graag nog een onsje meer!

Chantal Gulickx
Directeur Triborgh Gebiedsontwikkeling

“Wij brengen het vraagstuk van klimaatverandering bij kinderen en jongeren onder de aandacht en we leren ze hoe techniek een deel kan zijn van de oplossing.”

Bijvoorbeeld in de Blauwe Spoortuin of in het LoRa project. In dit laatste project bouwen leerlingen een meetstation en gaan daarmee op de fiets onderzoek doen naar de invloed van de inrichting van de publieke ruimte op de omgevingstemperatuur. Op basis van de meetresultaten geven ze advies hoe hittestress in Tilburg en omgeving te verminderen. “We kijken vaak naar het smelten van de poolkappen en het veranderen van de zeestromen. Met dit project wordt het probleem veel dichterbij huis neergelegd. Hiermee blijft het veel beter bij leerlingen hangen en het laat zien dat het ook iets relevants voor hen is”. Jochem Kamp, docent op 2College Cobbenhagenlyceum.

Maartje Mutsaers

Zakelijk en creatief directeur Ontdekstation013

A man with short brown hair and a beard, wearing a blue t-shirt with a leaf pattern, stands in the foreground with his arms crossed. Behind him is a courtyard with a green lawn, a wooden bench, a yellow slide, and a wooden play structure. In the background is a multi-story brick building with balconies.

“Goed wonen is meer dan een woning!”

Goed wonen is meer dan een woning. We denken daarom tegenwoordig ook vroeg na over de semi-openbare ruimte. Zoals bij deze daktuin op Koningsoord waar je kan spelen en ontmoeten, met groen, verkoeling, waterbuffering, een aangename akoestiek en bovendien een lust voor het oog. Bij bestaande bouw is dat een stuk lastiger maar zoeken we mogelijkheden. Bij woningen die we opnieuw verhuren sturen we op minder verharding in de tuin. Alle kleine beetjes helpen.

Joey van Osch
projectleider TiWos

Onbeperkt drinkwater uit de kraan. We vinden het vanzelfsprekend. Maar door klimaatverandering, zoals extreme droogte en hoosbuien en een toenemende watervraag, moeten we samen anders met water omgaan, om ook in de toekomst voldoende betrouwbaar en betaalbaar drinkwater te kunnen blijven leveren.

Duurzaam watergebruik heeft onze volle aandacht, met als focus verlaging van het watergebruik. Zowel door onszelf als door anderen zoals bedrijven, bewoners en agrariërs. Door daarin slim samen te werken en duurzame keuzes te maken, werken we aan een klimaatbestendig, waterbewust Tilburg en een robuuste drinkwatervoorziening.

“Water is de bron van leven. Zowel mens, dier als natuur kunnen niet zonder. Dat betekent ook dat we er met z’n allen zuinig op moeten zijn.”

Eric van Griensven
Sector directeur Bestuurszaken
Brabant Water

Stapstenen Klimaatadaptatie Tilburg is een levend document.

Organisaties die de stapstenen ook willen ondersteunen kunnen zich aanmelden bij petra.mackowiak@tilburg.nl

De waterschappen Brabantse Delta en De Dommel zijn betrokken bij en hebben kennis genomen van de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Koel Tilburg. Met een gezamenlijk, bestuurlijk vastgesteld bod, committeren wij ons als waterschappen aan de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Koel Tilburg en verankeren we hiermee de klimaatadaptatie-opgaven van Tilburg in onze doelstellingen en beleidsopgaven. Uitgangspunt hierbij is dat we door het bundelen van kennis, kunde en middelen samen met de gemeente meer bereiken dan ieder voor zich. Het gezamenlijk bod van ons zien wij dan ook als een logische eerste stap en een stimulans voor andere stakeholders om op een vergelijkbare manier een bijdrage te leveren aan de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie Koel Tilburg.